

PÉTER LÁSZLÓ
TÁLAS GÉZA

Egy gyilkos önarcképe

Új adatok a szegedi
ellenforradalmi terror
történetéhez

Prónay Pál, az 1919-es ellenforradalmi különítmény parancsnoka 1922-ben papírra vetett emlékirata nemrégiben kerültek elő. Az eddig ismeretlen följegyzések a szegedi fehérterrort minden eddigien leplezőbb dokumentumait tartalmazták. Gatlástan cinizmusos jegyezte föl Prónay legbensőbb érzelmeit, gondolatait éppúgy, mint a terrorista kegyetlenkedéseket, s emlékiratainak éppen ez a leplezetlensége tárja fel számunkra leghívebben a szomorú, tragikus kor urának igazi arcát. A szegedi fehérterror történetére vonatkozó visszaemlékezéseit, illetve részbeni feldolgozását — amint tegnapi számunkban jeleztük — most induló cikksorozatunkban először a Dél-Magyarországra hozza nyilvánosságra.

MIELŐTT felütjük a memoár lapjait, hogy feltárjuk belőle egy gyilkos önarcképét, nézzük meg ki is áll előttünk.

Az első világháború alatt tűnt fel az az eszközökben nem válogató huszárszázados, kiről a továbbiakban majd szó esik. Jómódú föld-birtokos, tekerőg, nemesi névvel: *tótprónai és blatnczai Prónay Pál*. Az őszirózsás forradalom, sőt a Tanácsköztársaság idején is viseli egy darabig a századosi uniformist. A budapesti városparancsnokság lönylővántartó hivatalában működött: lovakat rekvirált. A pénzt elfogadta a proletárhatalomtól, de már akkor is konspirált ellene.

1919. május 5-én Bécsbe szökött. Előbb nagy hazafiúi bánatában Dél-Amerikába akart vándorolni, de az osztórák fővárosban összehatalmított főúri barátaival, s tőlük hírt kapott az aradi és a szegedi ellenforradalmi szervezkedésekről. Erre tervet változtatott, s néhány társával — Görgy Györggyel, Görgy Józseffel és Kereszt Ákossal — Grácon, Zágrábon, Eszéken és Szabadkán át, Szegedre érkezett. Május végén indultak Bécsből, s egy hónapig tartó utazás után, július 1-én érkeztek Szegedre. Hírhedt szegedi és dunántúli szereplése után alvezéresként rossz lóra tesz: Horthy és IV. Károly hatalomért való marakodása, a legitimista katonai puccs idején a karlisták, Károly-pártiak mellé áll, ezért kegyvesztett lesz Horthyék szemében. Innen van, hogy az ezt követő hónapokban írott visszaemlékezéseiben maga is bírálja Horthyt és híveit. Am nagyon jellemző, hogyan és miért? Ez a bírálat nem a fasiszta uralmat éri, hanem csupán Horthy klikkjét, amely hatalomra jutva nem honorálta kellően azoknak „áldozatos munkáját”, akik őt a kormányzó székbe segítették. Elsősorban természetesen Prónayt, aki — memoárjának alaphangját adó fölfogása szerint — az első volt a legelső között, az igazi ellenforradalmár, a meg nem alkuvó, akinek Horthy, sőt az egész »ke-

resztény-nemzeti Magyarországnak» mindent, de mindent köszönhet. Ha ő nem megy Szegedre, Horthyék még akár

hetetlenül magára Horthyra vonatkozatható. Néhány bekezdéssel később, különítménye érdemeit

* Prónay Pál kiadatlan emlékirataiból *

évekig tehetetlenül topognak, nem történik semmi... S az ország fejévé lett Horthy — aki hamarosan megelégedett arról, hogy Prónay és Ostenburg különítményeinek segítségével jutott a kormányzó székbe, s akinek egyre inkább kellemetlen volt az egykori cinkosok barátsága — a különítmények érdemeit nem méltányolta kellően, akkor Prónay ellenzéki álláspontja szorult, s Horthyt árulással vádolta. Ő, az igazi ellenforradalmár, aki *prolongálni szeretne volna a 19-es fehérterror módszerét*, megalkuvónak bélyegezte az óvatossá, a hatalom birtokában már konszolidációra vágyó Horthyt. Ez a konszolidáció, melyet a fasiszta Magyarország külpolitikai érdekei követeltek elsősorban.

PRONAY SZEMÉBEN »a nagy mű elvetésére«, az ellenforradalmi — fasiszta — Magyarországról való lemondás, melyet ő — sajátossága logikájával — annak tulajdonított, hogy Horthyra »a szabadkőműves zsidóberencek« befolyást gyakoroltak. Panaszkodik is rájuk emlékezéseiben, hogy hálátlanok voltak vele szemben, elhallgatták alapvető érdemeit a Horthy-rendszer létrejöttében:

»Egy bizonyos klick — írja —, amellyel én Szeged után már 1922-ben egy élethálál harcot folytattam, iparkodott nemcsak mások érdemeit, de különösen az én önzellen és hazafias munkámat elhomályosítani... Azonban könnyörtelenül lerántam a leplet mindazokról, akik érdemtelenül és minden rizikó nélkül, másik hátán felkapaszkodva, mások érdemeit magukévá téve, bajtársaikat denunciólva, történelmet hamisítva, nemzeti érdekeinket meghazudtolva ültek bele biztos, nagyszerűen jövedelmező állásokba, miután csak ez volt történet pályafutásuk egyedüli célja.«

Ez elsősorban és félreért-

mélta, így folytatja: »Ezen törzsszázadnak tisztjeivel és annak zászlóaljával adtam meg nemcsak Szegeden, de még azután is két éven keresztül azt az irányt és azt az iramot, melyet követni kellett, hogy az ellenforradalmi elgondolásainkban célul kitűzött és az ország újjáépítési szempontjából okvetlen szükséges feladatokat öntudatosan végre szándékozzunk hajtani. Sajnos, két év után — mint látni fogjuk — nem az én, de nem is a különítmény hibáján és szellemén, hanem egyesek árulásán és öncélú irigykedő, hatalmi féltékenykedésén és magatartásán múlt, hogy nem az intranzigens keresztény, hanem a szabadkőműveseké győzött.«

EMLEKEZÉSEINEK egy későbbi helyén 1943-ban így dicsekedett: »És bámulatos ennek a különítménynek a szelleme ma is él és megvan a tábor nagy részével együtt, csak a harci kürtöket kell megfújni.«

Ebben igaz is lett: amikor 1944 őszén Szálasi »megfújta a kürtjeit«, Prónayt és különítményeiket ott találta maga mellett! A 19-es gyilkosok újra nekivaló időt találtak, ismét elemükben lehettek: Buda fölszabadulásáig ártatlan emberek százait mészárolták le a negyed századdal az előtti módszerekkel!

S eddigi tudomásunk szerint itt ért véget Prónay dicstelen pályafutása. Szóbeli emlékezések állítják, hogy 1945 február közepén, a fől-szabadulást követő napok egyikén Budán valaki fölszámolta a tömeggyilkost, s az összecsiszított lakosok kezéből többé nem menekült. Rémuralmának friss, elkéserítő emléke bosszúra ingerelte a megkínzott, üldözött, hónapokig rettegésben tartott budaiakat. Népiélet végezt vele.

(Következik:

TALÁLKOZÁS
A KASSBAN)

KISZ-isták, népfreontaktivisták a falu előrehaladásáért

Tegnap délelőtt Szegeden ülést tartott a Hazafias Népfreont szegedi járási elnöksége. Sajó Gyula, a Hazafias Népfreont szegedi járási bizottságának elnöke üdvözölte a megjelenteket, majd Tóth József, a KISZ szegedi járási bizottságának titkára az ifjúsági szervezetről és a Hazafias Népfreont kapcsolatáról, valamint a KISZ-

fiatalok tevékenységéről adott számot.

Tavaly a járás fiataljai közül 3062-en vettek részt az »Ifjúság a szocializmusért« mozgalomban, csaknem ötször annyian, mint 1960-ban. Tavaly a járás KISZ-fiataljai 173 ezer falcsemét ültettek el. Egyéb hasznos társadalmi munkát is végeztek, így a közsegek szépítésénél, parkosításánál

és művelődési otthonok építkezéseinél 71 ezer társadalmi munkórát töltöttek el. A járás termelőszövetkezeiben 13 ezer óra hasznos munkát végeztek a fiatalok.

Tóth József részletesen beszámolt a szegedi járás fiataljainak kulturális életéről, ismertette a KISZ-szervezetek előtt álló feladatokat.

Sajó Gyula a Hazafias Népfreont szegedi járási elnökségének munkatervét ismertette a résztvevőkkel. Az elnökségi ülésen elhatározták, hogy minden községben megalakítják a népfreontban a műszaki akcióbizottságot, melynek feladata a társadalmi munkák irányítása és szervezése lesz.

A Hazafias Népfreont szegedi járási elnöksége a jövőben nagy gondot fordít a kihelyezett mezőgazdasági technikumok szervezésére. Eddig a kisteleki és rőszkei termelőszövetkezeti gazdák kérték, hogy a többi községhez hasonlóan jövőre itt is működjen mezőgazdasági technikum. A Hazafias Népfreont aktivistái, közösen a KISZ-fiatalokkal, felmérik az igényt a járás területén: hol lehetne ilyen osztályokat működtetni. A KISZ és a népfreont együttműködik a falu kulturális előrehaladásáért is.

Női szemmel

Munkatársunk különjelentése.

Az Újszegedi Kender-, Lenszövő Vállalat autóbúsa a Budapesti Ipari Vásár megnyitása óta mindennap úton van Szeged és Budapest között. Az üzem kiváló dolgozóit viszi a vásárra. Legutóbb a stoppolóban dolgozó Kállai Éva szocialista brigád és a szárazkikészítőben dolgozó Mező Imre szocialista brigád tagjai voltak az utasok.

Nagy érdeklődés

Mindkét brigád női alkotják, így érthető, hogy elsőnek a vásár főterének jobb oldalán elhelyezkedő könnyűipari pavilon kereset fel. Kisebb csoportokat alakítva jártak pavilonról pavilonra, így maradtam a Mező Imre brigád négy tagjával, Oláh Lajosnéval, Abraham Károlynéval, Tóth Istvánnéval és Nagy Józsefnéval. Több szem többet lát elve alapján összegezem a tapasztalatokat.

A könnyűipari pavilonban az állami, a tanácsi és a szövetkezeti ipar vonultatta fel legszebb termékeit. A hatalmas, izlésesen berendezett kiállítási terem első részében a cipőt és a bőrart helyezték el. Nagy érdeklődéssel szemléltek a cipőket. Mi, szegediek, különösen örültünk, amikor a Szegedi Cipőgyár által készített izléses, csinos modellekkel találkoztunk. A cipőkre nagy általánossággan a könnyedség, a modern fazon a jellemző. A szélesebb, negyszögletes orrú, papucscipőket szemlélve így szólalt meg Tóth Istvánné:

— Végre, kényelmes cipőket is látok.

Új színeként jelentkezett a cipőknél a négerbarna. A női nézők fele-fele arányban örültek, illetve csóválták fejüket a szín láttán. Viszont osztatlan sikert arattak az arany és ezüst sevrő utánzatú műnyagsaruk.

Az anyák a sok szép gyermekcipőt és szandált nézve megállapították:

— Bárcsak az üzletben is lenne ilyen bő választék!

Hódít a műszálas anyag

Legnagyobb volt az ováció a ruhaipar kiállításán. Egy-másnak mutogattuk a szebbnél szebb modelleket. Talán

Nagy Józsefné summázta legtalálóbban a látottakat: — Valamennyit elfogadnám.

Voltak közülünk többen, akik a ktsz-ek kiállítási részlegénél a lila alkalmi kötemény mellett kardoskodtak. A lila nyílontülből készült kisesztélyit sötétebb lila bársonyköpeny egészített ki. Igen nagy tért hódítottak a műszálas anyagok. A szegedi üzletek kirakataiból is jól ismert fregoli pöttyös anyagokból érdekes összeállításokat láttunk. A fehér-feke-pöttyös alkalmi ruhát fordított színezési köpennyel készítették.

Érdekes ötlettel gazdagodtunk. Egy nyári kompozíció szoknyája, retikülje és cipője ugyanabból az anyagból készült, az összeállítás blúza pedig a napernyő színével egyezett meg.

„A mi üzünkben készült!”

Az ipari vásár újdonságai közé tartozik a rövid-áruipar bemutatója, ahol nagy tetszést aratott a modern lakásokban jól kihasználható színes galonfüggöny.

— Ez meg a mi üzünkben készült — mutatott a len-, kenderipar kiállítási részlegénél az érdekesen falra szögeezett modern, fehér-fekete mintás futószőnyegre Oláh Lászlóné.

Azután hosszas vita követte, hogy a szőnyegek közül melyik készült még az

Újszegedi Kender-, Lenszövő Vállalatnál. Boldogan ismerték fel »Az év legszebb terméke« címmel kitüntetett halványzöld színű szál szőnyegüket.

Tévedés ne essék, a nők nem megszállottjai öltözködésüknek. A könnyűipari pavilonból utunk a Magyar Tudományos Akadémia kiállító-termébe vezetett, ahol bemutatták az automatikus berendezés modelljét. A berendezés segítségével sikerül megoldani, hogy a fonónok ülte végezze munkáját. Bár, nem állítom, egyetlenegy ruhát, vagy csodálatos cipőt előtt sem álltunk olyan hosszú ideig, mint az »ülő fonónó« makettje előtt.

— Ezt a módszert nálunk kísérletezték ki és a mi üzünkben vezetik be először — mondta Abraham Károlyné.

Nem fejezhetnénk be úgy ezt az írást, hogy szóvá ne tegyünk valamit — tekintettel arra, hogy női szemmel néztük végig az ipari vásár kiállításait.

Ami hiba

Hiba, hogy a közönséget nem tájékoztatják arról, hogy a bemutatott termékek forgalomba kerülnek-e. De értékeléseink szerint a cipők, ruhák és egyéb textiliák nagy része már kapható az üzletekben, egy jelentős része idén, a második fél évben kerül forgalomba.

H. Zs.

Neveessünk!

Amerikai film a Vörös Csillag moziban

Az ember óvatossá gyanakvással ül be a nézőtérre. Hiba, hogy a film címének határozott felszólítása, a *késég* mindenkihez jelentkezik: lehet-e, tud-e majd nevetni ezen a régi amerikai burleszkekből kivágtat vegyes összeállításon?

Nos, a kétségek kellemes nevetésben oldódnak fel. Igaz, egy kis jóindulat kell ehhez, meg egy kis elnéző nagyvonalúság, hiszen a látott trükköket és izgalomkeltő fogásokat mi már túlfutottól jól ismerjük, az idősebbek annakidején rá is untak ezekre. És mégis: van valami ezekben az ezerszer látott és ócskának mondott trükkökben, a minden filmben hasonlóan és mechanikusan ismétlődő fordulatokban, ami még ma is friss nevetésre ingerel. Pontosabban nem is ebben, hanem az emberábrázolásban. *Micsoda?* Az, hogy ezekben a filmekben nagy művészek játszottak. S hiába tudjuk, hogy futószalagon, gyorsan és kapkodva készültek ezek a burleszkek, s hogy fő céljuk az üzlet, a pénzszerezés volt, a nagy nevetető művészi játéka még ezeken a mostoha körülményeken is diadalmaszkodott. Azok a csetló, botló, ügyetlen, té-

tova emberek, akiket ebben a Neveessünk című filmben látunk, és akik állandóan félig komikus, félig tragikus bonyodalmakba keverednek minden lehetetlenségük ellenére sem kiagyalt bábjúgárak, hanem valahol a *jellemtük mélyén*, reális és valóságos emberek, van bennük valami, amivel és amiben mindenkivel közösek. Emiatt mulatságosak hát ma is ezek a burleszkek, ezért tudunk nevetni rajtuk, s ezért nem számít nekik nagyon sokat, hogy azok a trükkök, melyekben ez a mélyen emberi megnyilvánulás, ócska és együgyű.

Maga a műfaj, persze, már régóta halott. Nem valószínű, hogy valaha is feltámad. De a legjobb részleteken még ma is tudunk nevetni. Ez természetesen egyáltalán nem azt jelenti, hogy maga a műfaj, a burleszk, úgy, ahogyan volt annakidején, évtizedekkel ezelőtt, tovább élhet. Csak azt jelenti ez, hogy akik ezekben a filmekben játszottak és megnevetették a világot — a korabeli kritika mindenféle ellenkezésével szemben ma már nyugodtan kimondhatjuk — nagy művészek voltak.

Ö. L.

Vasutasok hasznos tapasztalatcseréje

Tudósítónk jelentése

A MÁV Szeged állomás Május 1 szocialista brigádja vendégeként Szegedre látogatott a budapesti Nyugati pályaudvar Hamán Károly szocialista brigádja. Tapasztalatcserére jöttek Szegedre a budapestiek. Az állomás épületében tartották meg közös értekezletüket, ahol dr. Malatinszky Jánosné szegedi pénztartónő és Laczkó Zoltán, a Nyugati-pályaudvar szakszervezeti bizottságának vezetője ismertette a két szocialista brigád eddigi munkáját, eredményeit.

Ezután a budapestiek megtekintették a szegedi pénztárakat. Itt megbeszéltek a szakmai problémákat, nehézségeket, tanulmányozták a szegedi dolgozók munkamódszereit. Majd a szocialista brigád-mozgalom fejlesztésével kapcsolatos lehetőségekről beszélgettek. Mielőtt visszaindultak a fővárosba, megtekintették Szeged nevezetesebb épületeit, szobrai, műemlékeit.

Dr. Bánkfalvy Gyula

Szovjet orvosprofesszor előadása Szegeden

J. Planelles professzor, a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának levelező tagja, a Moszkvai Ganaleya Intézetből »A bakteriális infekciók antibiotikum terápiájának kérdései és superinfekciók keletkezésének mechanizmusa« címmel előadást tart Szegeden az Orvostudományi Egyetem

tudományos ülésének keretében, az Orvostudományi Egyetem és az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet közös rendezésében. J. Planelles professzor előadására két nap múlva, kedden délután, 5 órakor kerül sor a Bórklinika előadótermében.

Érdeklődőket szívesen lát a fontos előadásra az Orvostudományi Egyetem.

Azonnali belépéssel felvesszünk VILLANYSZERELŐ szakmunkásokat, mélyépítési munkában jártas KUBIKOS brigádokat, valamint SEGÉDMUNKÁSOKAT. Jelentkezni lehet EM Csongrád Megyei Áll. Ép. Ip. Váll. Szeged, Bocskai u. 10—12.

1183